

ICEVI a inkluzivní vzdělávání v Evropě

Peter Rodney – Jensen

Peter Rodney – Jensen je dánský psycholog, člen Evropského výboru Mezinárodní rady pro vzdělávání osob s postižením zraku (ICEVI), zástupce podregionu Baltických a Nordických zemí. Materiál ICEVI a inkluzivní vzdělávání v Evropě vydal Evropský výbor Mezinárodní rady pro vzdělávání osob s postižením zraku (ICEVI) v březnu 2008, více na <http://www.icevi-europe.org>.

Inkluzivní vzdělávání

Inkluzivní vzdělávání je společným cílem všech mezinárodních deklarací týkajících se vzdělávání žáků s postižením zraku. Považujeme takový vývoj za správný. Účelem našeho materiálu je nastítnit některé důležité otázky, které se zaváděním inkluzivního vzdělávání žáků s postižením zraku souvisejí.

Jedná se o zásadní věc, neboť řada zemí má už s tímto vývojovým procesem nemálo zkušeností; mnohá rizika a obtíže této cesty tudíž již známe. Materiál, který předkládáme, si klade za cíl pomoci úřadům i odborníkům vyhnout se stejným chybám, kterých se již před nimi dopustili jiní.

Za prvé je třeba uvést, že inkluzivní vzdělávání není věcí fyzické integrace. Pouhým zařazením do třídy se žák nestává automaticky součástí společenského života vrstevnické skupiny. Zavádění inkluzivního vzdělávání je celkovou kulturně vzdělávací proměnou, zahrnující všechny úrovně školského systému: způsob uvažování učitelů, pedagogickou praxi, teorii učení i pohled na podstatu lidské bytosti.

Inkluzivní vzdělávání je svým způsobem náročnější a "odvážnější" než vzdělávání ve speciální škole. Inkluzivní vzdělávání si žádá speciálně pedagogické znalosti i dovednosti týkající se asistivní technologie; kromě toho tento druh vzdělávání vyžaduje velké schopnosti v oblasti vyučovacích postupů.

Inkluzivní vzdělávání se nesmí omezovat pouze na období školní docházky a studia, ale musí být nahlíženo z celoživotní perspektivy. Je-li člověk po ukončení školní docházky vyloučen z dalšího vzdělávání dospělých, z pracovního a společenského života, nejednalo se o skutečnou inkluzi.

Rodiče

Rozhodnutí o způsobu vzdělávání dítěte je především věcí rodičů. Musí jim však být poskytnuty dostatečné informace jak o běžném, tak o speciálním školství i o **speciálně pedagogickém poradenství**. Rodiče mají právo na výběr bez ohledu na finanční náklady. V řídce osídlených oblastech může být rozhodnutí pro speciální školství spojeno s nutností dát dítě na internát, případně rodiče budou muset akceptovat, že dítě bude zařazeno do školy pro děti s jiným typem postižení.

/1 Definice:

Integrace je převážně realizována jako fyzická přítomnost žáka s postižením zraku v nezměněném běžném vzdělávacím systému.

Inkluzivní vzdělávání je proces, kterým se žák s postižením zraku zároveň stává součástí sociálního života svých vrstevníků; to se podaří jedině tehdy, jsou-li změnou pedagogické praxe zohledněny jeho potřeby.

/2 Například "Prohlášení ze Salamanky a Akční rámec pro speciální vzdělávání" (UNESCO, 1994) a "Úmluva o právech osob se zdravotním postižením" (OSN, 2006).

Speciální a běžné vzdělávání

Vztah mezi speciálním školstvím a běžným školstvím, zahrnujícím i poradenský systém, nesmí být vnímán konkurenčně. Oba typy vzdělávání by měly spolupracovat a doplňovat se v rámci činností zaměřených na stejnou cílovou skupinu. Systémy by měly být propustné a nezbytná je také vzájemná výměna informací. Je nutné zdůraznit i to, že rozhodnutí týkající se přiměřeného vzdělávacího prostředí pro dítě se může v průběhu času měnit. V některých zemích děti zpočátku navštěvují speciální školu, dokud neovládou Braillovo písmo a základy prostorové orientace; poté pokračují ve vzdělávání na běžné škole.

Odborné vzdělání

Záruka zkušených odborníků spolu s prokázanými výsledky různých typů vzdělávání jsou nezbytnými faktory při tvorbě cílů vzdělávacího procesu. Naznačíme zde proto následující body:

- V každé zemi je třeba na centrální úrovni vytvořit informační materiály definující inkluzivní vzdělávání. Tyto dokumenty zároveň musí jasně vymezit zodpovědnosti žáků a studentů, rodičů, učitelů, ředitelů škol, školských úřadů, poradenských pracovišť a ministerstva školství.
- Je nutné mít k dispozici materiály založené na celostátních výzkumech, dokumentující celoživotní výsledky speciálního i běžného vzdělávání. Z nich mohou rodiče získat podklady pro volbu vzdělávacího systému pro své dítě. Rozhodnutí o zařazení dítěte musí vždy být výsledkem spolupráce odborníků a rodičů, není to věc úředníků.
- Na běžných místních školách musí mít pracovníci na všech úrovních znalosti týkající se praxe inkluzivního vzdělávání. Zároveň je třeba, aby jim byly dostupné speciální znalosti nutné pro vzdělávání žáků s postižením zraku. Pokud tyto místní zdroje nestačí, musí kontakt na další centra a odborníky zajistit poradenské pracoviště.

- Vytvoření systému takovýchto znalostí a podpory nesmí být financováno místními úřady, ale centrálně. Za vzdělávání učitelů a vychovatelů a jejich přístup ke znalostem jsou zodpovědné centrální/státní úřady. Jejich úkolem je také zajistit pro učitele místních škol potřebné odborné kurzy, které nebudou hrazeny místními školskými úřady.
- Také technické pomůcky a náročné speciální výukové materiály jako například knihy musí být poskytovány z centrálních poradenských a výrobních center; tyto služby opět nesmí nijak finančně zatěžovat ani jednotlivce, ani místní školské úřady.

Situace žáka s postižením zraku, který je začleněn v běžné škole, by neměla být nikdy horší v porovnání se žákem speciální školy. Jedná se o důležitá hlediska jako jsou např. speciálně pedagogické schopnosti učitelů a kvalita i široký výběr přístupných výukových materiálů a technických pomůcek.

Velice důležitá je též kvalita sociálních vazeb. Vzdělávací systém na místní úrovni musí zajistit, že žák s postižením zraku nebude pociťovat sociální vyloučení. Pro prevenci je nutné umět rozvíjet sociálně inkluzivní strategie; umožnit učitelům naučit se je je stejně důležité jako vzdělávací poradenství.

Pokud vláda nedokáže zajistit tyto odborné nároky, mělo by být prosazení inkluzivního vzdělávání znovu zvaženo a měly by být nalezeny nové způsoby jeho podpory. V některých zemích jsme zjistili, že navzdory přání žáky začlenit a navzdory dostupnosti výše zmíněných zdrojů se vzdělávací systém začíná projevovat spíše jako vyčleňující. Je tudíž potřebná podrobná analýza obecných podmínek inkluze.

Legislativy jednotlivých zemí by proto měly:

- poskytovat možnosti místo omezování
- zajistit kontinuitu a promyšlenost
- prosazovat meziresortní odpovědnost i dělbu nákladů.

Posledně jmenované je důležité k vyvarování se “rozškatulkovaného” přístupu, kdy jednotlivé instituce a úřady nadřazují při rozdělování financí a služeb vlastní zájmy nad zájmy jednotlivce.

Z anglického originálu ICEVI and inclusive education in Europe přeložila Jana Vachulová pro Společnost pro ranou péči, prosinec 2009

